

RIKS
TEATRET

Morten A. Strøksnes
HAVBOKA

Dramatisert av OLE ANDERS TANDBERG

KJÆRE PUBLIKUM!

Skoger, elver, fjell – vi navngir dem, spinner myter om dem, inngir dem med personlighetstrekk og lar dem spille roller i våre liv. Slik gjør mennesket naturen til sin. Men *havet* – det unndrar seg alle våre forsøk på å fatte og favne. Havet er som en *organisme*, det lever sitt eget liv, der det stiger og synker og strekker seg ut over hele kloden. Som det heter hos Bjørnson: *Det vandrer evig sig selv i møte.*

Likevel: For oss som bor i denne lange, endeløse kysten av et land finnes det ingen mer ubestridt, eller åpenbar, fellesnevner enn havet.

Ta bare de rene fakta: Medregnet havområdene som hører inn under oss, er landet vårt fire ganger større enn Fastlands-Norge, og sentrum ligger strengt tatt et sted midt mellom Røst og Jan Mayen. Og i forhold til grunnflate er Norge et av landene i verden med lengst kystlinje – over 10.000 mil, og 30.000 om alle øyer telles med.

Men viktigere er selvsagt betydningen for hele vår kultur – det vil si vår selvforståelse. Så langt tilbake som et nasjonalt minne går har vi nordmenn reist sjøveien, på samme måte som både vikinger, hvalfangere og førstereisgutter hadde verdenshavene som selvfølgelig tumleplass. Til tross for skogsdrift og vannkraft er det fisken og oljen som var og er de store kulturmarkørene. Slik er havet allestedsnærværende i både vår personlige og vår felles bevissthet.

Havet, døden og kjærligheten – dét er vår norske fellesbetegnelse på alt som handler om

de helt store spørsmål her i livet. Og akkurat den sammenstillingen tror jeg faktisk ikke finnes i noen annen kultur.

Dette er utgangspunktet for Morten A. Strøksnes. Og det er det som gjør boka hans til et så opplagt stoff for hele landets teater – hele kystlandets teater.

Men det som har tent en særskilt flamme hos forfatteren, og det som også har antent oss, er hva som i dag skjer med havet vårt.

Havet er ikke bare noe som forener oss nordmenn – det er jo noe hele verden er felles om. Og når vi behandler dette felleseiet med så liten respekt som mennesker over hele kloden nå gjør, da er det ikke bare vår kultur som trues, men vår natur. Da dreier det seg ikke lenger bare om *livsform*, som er viktig nok – men om vårt *livsgrunnlag*.

Så store spørsmål er det kveldens forestilling handler om.

På vegne av Nationaltheatret og Riksteatret, velkommen i teatret!

A handwritten signature in dark ink that reads "Tom Remlov".

Tom Remlov,
Teatersjef Riksteatret

HAVBOKA BLIR TEATER

av Morten A. Strøksnes

Da jeg først hørte at *Havboka – Eller kunsten å fange en kjempehai fra en gum-mibåt på et stort hav gjennom fire årstid-er* skulle bli teater, tenkte jeg først at de burde sagt fra på forhånd. I så fall kunne jeg gjort det mye lettere for dem. For slik boka er, har den mange søkvenser som vanskelig lar seg visualisere på en scene. Den er på havets bunn, i verdensrommet, reiser tilbake til jordas tilblivelse, og har lange passasjer om mytologiske og utdødde skapninger. Mye foregår inne i mitt hode. Og skal man være ærlig er selve plottet i utgangspunktet heller ikke rare greiene.

Likevel kan det virke som om boka skaper forestillinger i hodet på regissører og skuespillere, for nå skal boka bli teater for andre gang. Teatermenneskene ser tydeligvis få begrensninger for hva som kan manes fram i et teaterrom. Og på grunn av bokas dramatiske mangler, får de helt egne visjoner om hva de kan gjøre med stoffet.

Slik må det være, og det har jeg den største respekt for. Her er det ikke snakk om å iscenesette et teaterstykke, men om å *gjendikte* for teateret. Anders T. Andersen og Hålogaland Teater laget jo en stor musikalsk og visuell produksjon.

Riksteatret og Nationalteatrets versjon vil ankre opp på helt andre steder – såpass vet jeg.

At Ole Anders Tandberg, som har isenesatt så mye stor litteratur går løs på *Havboka* som monolog, med en så dyktig og erfaren skuespiller som Jan Sælid, er selvsagt en stor ære. Tandberg har så langt jobbet med blant annet Ibsen, Vesaas, Prøysen, Askildsen, Ulven og Knausgård. Det må ha gitt ham verdifull erfaring på vei mot de virkelig store utfordringene i livet og kunsten. Men først skal han regissere *Havboka*.

"HAR DU NÅDD FRAM TIL HAVETS KILDER? HAR DU GÅTT RUNDT PÅ URDYPETS BUNN?"

Jobs bok (38:16)

av Ole Anders Tandberg

I en av sine noveller beskriver Kjell Askildsen en ensom og overlatt olding som stormer ut for å titte opp mot stjernehimmen etter at han har lest om en nyoppdaget kvasar. Lyset fra den har brukt 12 milliarder år på å nå jorda, det ble altså sendt ut derfra nesten syv milliarder år før solen ble til. Selv om han ikke kan se en eneste stjerne fra sin Oslo-balkong, skyller plutselig gleden gjennom ham: "Å, det var en god leksjon i perspektiver!"

Morten A. Strøksnes' *Havboka* fordypet bokstavelig talt et slikt perspektiv. Det er som om det urtidsmonsteret av en hai som han har satt seg som mål å hale opp fra det ukjente endelig får komme til orde. Og håkjerringa taler til oss, med all den kunnskap som rommes i havene på vår planet, - hjernen hos en spermasetthval er som kjent seks ganger større enn hos et menneske.

For hva vet *vi* egentlig? Forsvinnende lite, viser det seg. Stilt overfor verdens-rommets uendelighet, havenes dyp og dødens ugjenkallelige faktum forblir vi mennesker rådville og redde.

"I dag dominerer dere verden med overlegen teknologi, men når dere en sjelden gang angripes av hai, viskes denne overlegenheten ut for noen sekunder: Plutselig er dere ikke den som dreper, men den som

blir drept. Muligheten for at dette skal ramme et menneske, er knapt til stede, - men dere frykter det faktum at vi ikke frykter dere. Dere frykter å havne her nede i det kalde dypet, omgitt av vesener som kommer til å fortære dere til siste rest. Til alt blir borte. Dere kommer jo til å forsvinne uansett. Men på havets mørke bunn, der fiskene og alle de kravlende små dyrene venter, forsvinner dere så fullstendig at tanken er vanskelig å holde ut."

Havboka opplyser oss. Vi kan utsette den forestående masseutryddelsen av dyreslekten homo sapiens gjennom å stoppe utslippene. Men fremfor alt utsetter boka leseren for den trøst som bare god poesi kan tilby; en berusende lykke som stiger i sinnet når vi gjennom litteraturen får syn på vår litenhet i et kosmisk perspektiv.

Da er vi, for å sitere Tor Ulven, - *mindre* enn et ekko av en bloddråpe som knuses mot gulvet, - *mindre* enn et støvkorn som en sovende katts pust får til å virvle vekk. Men vi kommer også, som Morten A. Strøksnes sier, til å bli - *en* dråpe i havet. Og det er kanskje mer enn nok. Å kjenne det.

Vi kommer til å forsvinne uansett, - men vi har fått vandre på urdypets bunn.

VESTFJORDEN BLUES

Langt nede i havet sitter en Håkjerring i en lenestol av lær.

Kari Slaatsveen møter Jan Sælid

Et stykke dansk møbelhistorie, uten at det nødvendigvis har noe med denne historien å gjøre.

Håkjerringa er kledd i dress, åpen skjorte, ansiktet lyser blekt i skinnet fra en TV-skjerm.

Vi befinner oss nede i Vestfjorden utenfor Skrova, havområdet mellom Lofoten og Salten i Nordland.

To hundre meter over verdens eldste, dresskledte virveldyr, vipper en gummibåt med Fiskeren ombord. For enden av et langt nok tau, dingler seks meter kjetting og en krok med et stykke råttan høylandsokse.

– Og der er vi, sier Jan Sælid.

Skuespilleren ved Nationaltheatret har en solid skuespillerkarriere på teater, i fjernsynsserier, og på film.

Han ble tildelt Per Aabels ærespris for rollene i *Kongen dør* og *John Gabriel Borkman* og mottok Heddaprisen 2017 i kategorien beste mannlige skuespiller/hovedrolle for rollen som Kong Bérenger i *Kongen dør*.

Nå spiller han både Håkjerringa og Fiskeren i Ole Anders Tandbergs dramatisering av *Havboka*, – Jeg må jo si jeg

var litt avventende til dette med å skulle spille et helt stykke som en monolog. Jeg liker i utgangspunktet best å jobbe sammen med andre på scenen, men så var det noe ved dette prosjektet til Ole Anders som fascinerte og, ja, jeg liker jo huet til Ole Anders veldig godt! Det er et fiffig grep han har gjort rett og slett, ved å blande bokas opprinnelige hovedpersoner Hugo og Morten sammen til en figur som bare kalles Fiskeren, mens håkjerringa altså er blitt en karakter med sin egen fortelling. Dialogen mellom håkjerringa der nede i havet og fiskeren i gummibåten, blir en slags agitasjon mellom jeger og bytte. Det hender også at de nærmer seg hverandre i en slags forståelse underveis, men venner blir de jo ikke.

Håkjerringen kan bli opp til 7,5 meter lange og veie over et tonn. De beveger seg langsomt med en toppfart på 2,7 km/t og kan gå dypere enn 1200 meter.

En håkjerring vokser bare 1 cm i året og kan ha et livsløp på 500 år. De ser ofte elendig, ikke at det så mye å se så langt nede i dypet uansett, men det hjelper ikke når snyltereke kroker seg fast i et øye og eter på hornhinnen. Luktesansen derimot ...

– De er jo rovfisk. Overkjeven har en rad skarpe tenner de hugger byttet fast med. Underkjeven er en haug små, sagtenner de bruker til å skrelle byttet, omtrent som når du skreller en appelsin. Selve skinnet har masse hudtenner, skarpe som små kniver. De kjører snuta inn i dyret de skal spise og roterer rundt med det. Det er funnet seler i håkjerringmager som er skrelt i spiraler. Egentlig er jo selene for raske for en håkjerring, men det finnes selarter som driver sovende omkring i havet og da er de et lett bytte likevel.

I stykket er håkjerringa blitt en, ja hva skal vi si, en gammel sjøulk, en skipskaptein. En menneskeskikkelse i en stol foran et TV-apparat på bunnen av havet. Det er jo litt små-absurd, det hele.

På den TV 'n har Fiskeren et naturprogram, der han altså skal ut og fange en håkjerring fra en liten båt. Dette ser håkjerringa på. Og kommenterer.

Altså, det er jo et av bokas problemer, dette med at håkjerringa til slutt røsker kjettingen løs fra tauet og forsvinner i havet med en krok i kjeften og seks meter jern i munnviken, mot sin død, sikkert.

Slik er jo Havboka en stor bok om naturen, om havet og om det viktige i å ta vare på det, samtidig som mennesket vil jakte og utslette dyrene i det. Det oppleves som problematisk, men det kan også hende at det gjør boka til noe mer enn bare en fortelling om det edle i å ta vare på naturen.

Hva tenker du selv om Håkjerringas situasjon, der du sitter?

–Altså, jeg synes jo håkjerringa er mer interessant. Han er vis, han vet mye og så er han samtidig veldig selvpoptatt og anser seg som et mye viktigere vesen enn fiskeren. Haiene er jo blant de vesenene på jorda som har overlevd de fleste katastrofene, så han har en stolthet nedi der da! Han er jo som en gretten, gammel gubbe der han sitter også?

– Ja, det er jo veldig gjenkjennelig det hele! Han sitter der i stolen sin og ser på TV, omgitt av masse bøker og masse spritflasker. Han er vis, men drikker mye sprit og grunnen til at Ole Anders har tatt med dette, er jo at islendingene fanget håkjerringen med selunger marinert i sprit.

Hvorfor sprit?

– Det er lukta. Det blir som en sirene av lukt der nede og fordi de ikke kan dra en håkjerring fra 1200 meters dyp, er de nødt til å få den høyere opp, så de legger kroken på noen hundre meter og så lukter håkjerringa åtet og kommer opp fra dypet.

Det er, som du har vært inne på, et miljøperspektiv både i boka og i stykket?

(forts.)

– Ja, det er jo det. Mennesket står kanskje foran den sjette utryddelsen, vi bidrar jo til å utslette oss selv, men når vi en dag er borte, er det kanskje fortsatt noe igjen der nede som vil starte et nytt liv.

Kanskje det er der kilden til alt liv er. Så stykket har et miljøaspekt, men ingen pekefinger. Det er ikke... hva skal vi si, plakat-teater. Publikum vil gjennom dialogen mellom disse to, forstå viktigheten av havet.

Jeg har hørt at du er redd for havet?

– Jeg har sagt selv at jeg har havskrekk. Jeg tør ikke svømme altfor langt ut på havet. Jeg blir livredd... Når du har dypet under deg?

– Ja.

Hva kommer det av tror du?

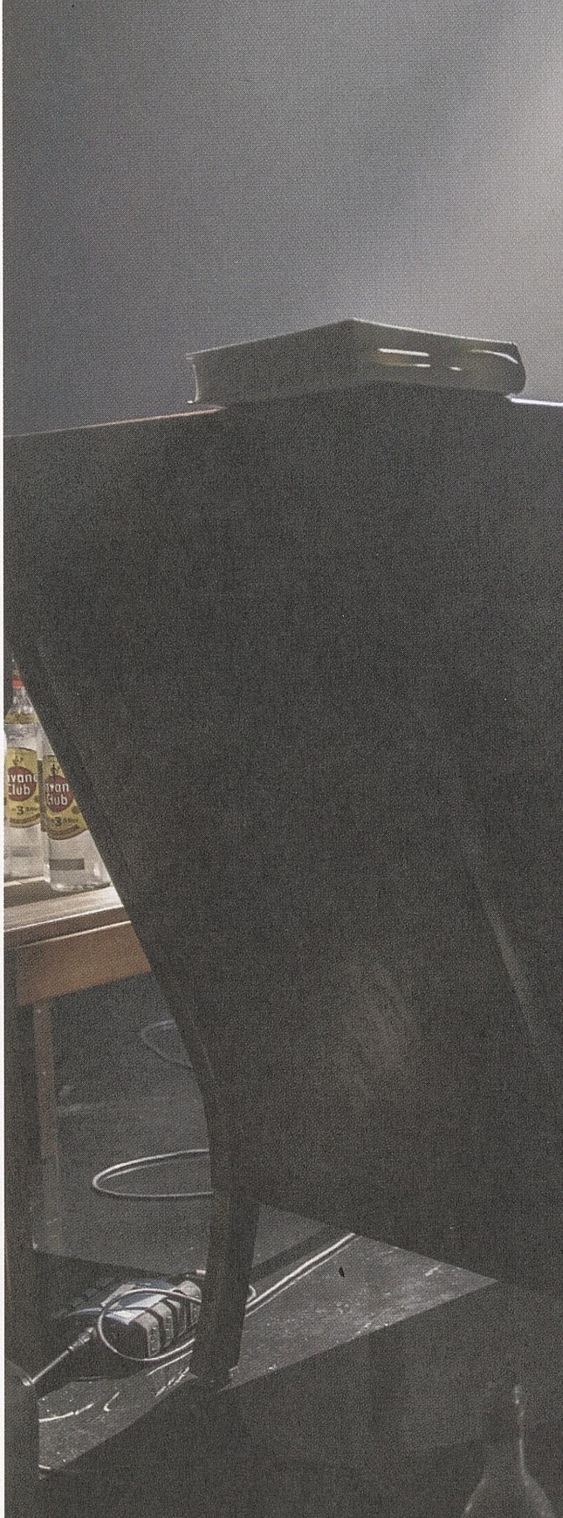
– Nei det kommer av *Haisommer* selvfølgelig, som min generasjon så da de var små, men det har også med det at jeg har veldig respekt for det jeg ikke vet noe om, da. det er jo bare fantasien min som setter i gang når jeg er utpå ... hva som **faktisk** finnes. Under meg ...

Det er reptilhjernen din som klikker inn der?

– He he! Ja, sikkert. Men det sies jo både i stykket og i boka, at det skjer veldig, veldig sjelden..

At hai angriper mennesker?

– Ja. Ja.

HAVBOKA

av Morten A. Strøksnes

Dramatisert av Ole Anders Tandberg

PÅ SCENEN

Skuespiller
Jan Sælid

TEAM

Regissør og scenograf
Ole Anders Tandberg

Komponist og lyddesigner
Joel Sahlin

Kostymedesigner
Maria Geber

Lysdesigner
Elisabeth Kjeldahl Nilsson

Videodesigner
Anders Åhslund

Maskør
Helge Bjørnå

Produsent
Wenche Viktorsdatter
Paulsen

Inspisient og turnéleder
Ole Lillo-Stenberg

Teknisk koordinator
Arne Lindberget

Teknisk veileder
Knut Backe

Produksjonsassistent,
sufflør og regiassistent
Rasmus Ofstad Feidje

TURNÉTEAM

Oppsetningsleder og
kostyme- og maske-
ansvarlig
Marianne Kjølstad

Lysmester
Camilla Karlsen

Lydmester
Kent Lyshaug/Ruben
Lervåg/Morten Haug
Serigstad

Rekvisitør og
scenetekniker
Ina Sæther Berger

Spilletid 1 time og 15 minutter (ingen pause)

Urpremiere på Riksteatret i
Nydalen 29. januar 2019

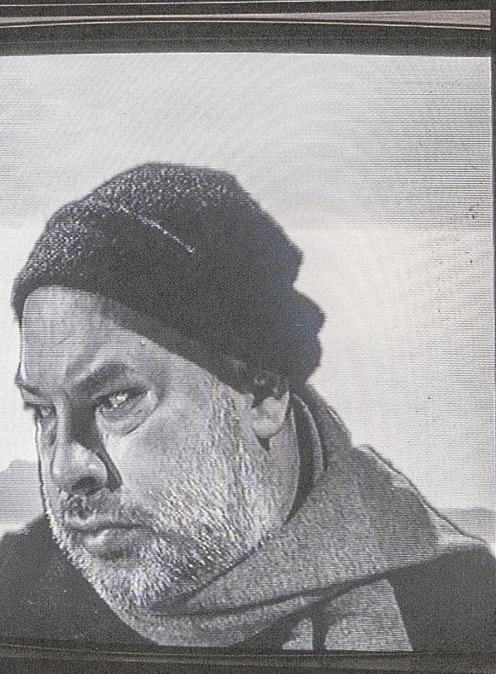
Turnépremiere i Svolvær
6. februar 2019

Produsert av Riksteatret i et samarbeide med Nationaltheatret.
Video, kostymer, maske og rekvisitter er produsert ved Riksteatrets verksteder og tekniske avdelinger.
Takk til Mette og Hugo på Skrova. Takk til Ole Jørgen Steen og Torshov sportsfiske for lån av fiskeutstyr.
En spesiell takk til Pål Sverre Hagen.

Foto: Erik Berg (forestillingsbilder), Morten A. Strøksnes, Dreamstime.

HAVBØKER

Vi spurte Foreningen Iles om de kunne lage en liste med anbefalte bøker om menneskene og havet. Her er det et hav å ta av, og disse er deres anbefalinger.

Romaner og noveller:

Merete Morken Andersen – *Hav av tid*

Brit Bildøen – *Tre vegar til havet*

Jens Bjørneboe – *Haiene*

Ketil Bjørnstad – *Drømmen om havet*

Johan Bojer – *Den siste viking*

Frode Grytten – *Rom ved havet, rom i byen*

Gaute Heivoll – *Over det kinesiske hav*

Ernest Hemingway – *Den gamle mannen og havet*

Jørn Lier Horst – *Når havet stilner*

Roy Jacobsen – *Hvitt hav*

Alexander Kielland – *Garman & Worse*

Tore Kvæven – *Når landet mørkner*

Hans Olav Lahlum – *Huset ved havet*

Maja Lunde – *Blå*

Herman Melville – *Moby Dick*

Jon Michelet – *En sjøens helt*

Odd Wilhelm Surén – *Dråper i havet*

Lars Petter Sveen – *Fem stjerner*

Trude Teige – *Havet syng*

Jules Verne – *En verdensomseiling under havet*

Emil Herje – *Mot og vilje*

Tove Jansson – *Pappaen og havet*

Dikt:

Rune Christiansen – *Hvor toget forlater havet*

Sindre Ekrheim – *Sjøen hugsar ingen barndom*

Skuespill:

Jon Fosse – *Hav*

Henrik Ibsen – *Fruen fra havet*

Sakprosa:

Knut Hamsun – *Over havet: artikler og reisebrev*

Per Anders Todal – *Havlandet – historie om hava som skapte Noreg*

Barne- og ungdomsbøker:

John Boyne – *Mytteriet på Bounty*

Tore Aurstad – *Fangarmer*

Gaute Heivoll – *Kongens hjerte*

Anders Totland – *Den norske slavehandelen.*

Illustrert av Kristian Krogh-Sørensen

Kristian Landmark og Ole Bernt Tellefsen – *7 - Trusselen fra dypet.*

Erna Osland – *Bestem deg, Tony T, bestem deg!*

Maria Parr – *Keepern og havet*

PASSION FOR OCEAN

Med kjærlighet til havet

Organisasjonen «Passion for Ocean» har som mål å re-etablere vårt forhold til havet og styrke vår evne til å ta vare på det. Dette gjør de blant annet ved at engasjerte marinbiologer forteller om havets eventyr og alt vi ikke visste at finnes under overflaten. De står bak «Passion for Ocean-festivalen», og har vært aktive bidragsytere i debatten om menneskenes forhold til havet. Nå blir de med på turné!

Gjennom prosjektet «Menneskene og havet» som skal følge Havboka-turnéen, ønsker vi å tilby unge mennesker et omfattende formidlingsprogram som kan øke deres leselyst og bevissthet om havets betydning for menneskene - menneskenes betydning for havet. Marinbiolog Kaja Lønne vil følge med i turnébussen på 40 steder i hele Norge. Hun vil holde et undervisningsopplegg for videregående skoler på dagtid, samt gratis introduksjon i foajeen for publikum som skal se «Havboka» på kulturhuset om kvelden.

Riksteatret er tildelt midler fra Bokåret 2019 som finansierer deler av prosjektet "Menneskene og havet". Vi lager vi podkast og et omfattende pedagogisk materiell. Skoleklasser kan også søke om å få klassesett av *Havboka* av Morten A. Strøksnes.

Passion for Ocean

♥♥ Haier kommer aldri til å vinne popularitetskonkurranser. Pandabjørner, katter, valper, delfiner og sjimpanseunger befinner seg i den ene enden av skalaen, vi i den andre. ♥♥

HÅKJERRING

(somniosus microcephalus)

Håkjerringa er en storvokst hai i håkjerringfamilien. Den kan bli over sju meter lang og veie over ett tonn, selv om dette er sjelden. Håkjerringa vokser svært sakte og er det lengstlevende virveldyret vi kjenner.

Håkjerringa er den haiarten som finnes lengst mot nord. Den finnes i det nordlige Atlanterhavet fra Nordishavet sørover til Den engelske kanal og Cape Cod. Den er observert på 2200 meters dyp, men er vanligst å finne mellom 200 og 600 meters dyp. Det er lite kunnskap om hvor utbredt og tallrik arten er.

Håkjerringa skal kunne bli opptil 7,5 meter lang selv om de sjelden når størrelser over 3–4 meter. Det er rapportert fangst av flere fisk som har veid over 700 kg, men trolig finnes det individer som veier godt over ett tonn.

Håkjerringa vokser meget langsomt; det er angitt en vekstrate på cirka én cm per år. Dette antyder at store håkjerringe er meget gamle.

Estimert alder for de eldste håkjerringene er 392 år (med en usikkerhet på ± 120 år). Dette viser at håkjerringa er det lengstlevende virveldyret vi kjenner.

Reproduksjonsbiologien til håkjerringa er ikke godt kjent. Som hos alle haier, har håkjerringa indre befruktning. Hunner har store rognsekker; opptil 500 appelsinstore egg er rapportert. Til tross for det store antallet egg som er talt hos enkelte individer, føder hunnene kun et lite antall levende unger. De er rundt 40–70 cm ved fødsel. Det er sannsynlig at disse ungene i løpet av drektighetstiden har spist opp de andre eggene og ungene. Slik atferd er ikke uvanlig hos haifoster.

Det er uklart hvor lenge håkjerringa går drektig. Basert på den nyeste informasjonen om livslengden og vekstraten til håkjerringa, kan alder ved første kjønnsmodning være over 100 år.

(Kilde: Store Norske Leksikon Foto: Dreamtime)

Kjøp billetter på www.riksteatret.no
Følg oss på sosiale medier #riksteatret
Ønsker du å motta nyhetsbrev fra oss
se www.riksteatret.no/nyhetsbrev

29.1. Oslo / Nydalen
6.2. Svolvær
8.2. Stokmarknes
10.2. Narvik
11.2. Finnsnes
13.2. Alta
14.2. Hammerfest
17.2. Vadsø
19.2. Kirkenes
21.2. Bodø
23.2. Mosjøen
24.2. Sandnessjøen
26.2. Kolvereid
27.2. Namsos
6.3. Jessheim
7.3. Drammen
9.3. Porsgrunn

10.3. Fredrikstad
11.3. Nøtterøy
13.3. Hamar
14.3. Gjøvik
15.3. Lillehammer
17.3. Otta
18.3. Oppdal
20.3. Verdal
22.3. Bjugn
23.3. Steinkjer
25.3. Molde
27.3. Ålesund
28.3. Ørsta
29.3. Sandane

30.3. Førde
1.4. Os
2.4. Akسدal
4.4. Sandnes
5.4. Flekkefjord
6.4. Lyngdal
7.4. Kristiansand
8.4. Arendal
9.4. Risør

Spilles på
Nationaltheatret
fra august 2019.

DNB

Statnett